

EU MONITOR

Češi a VFR po roce 2020

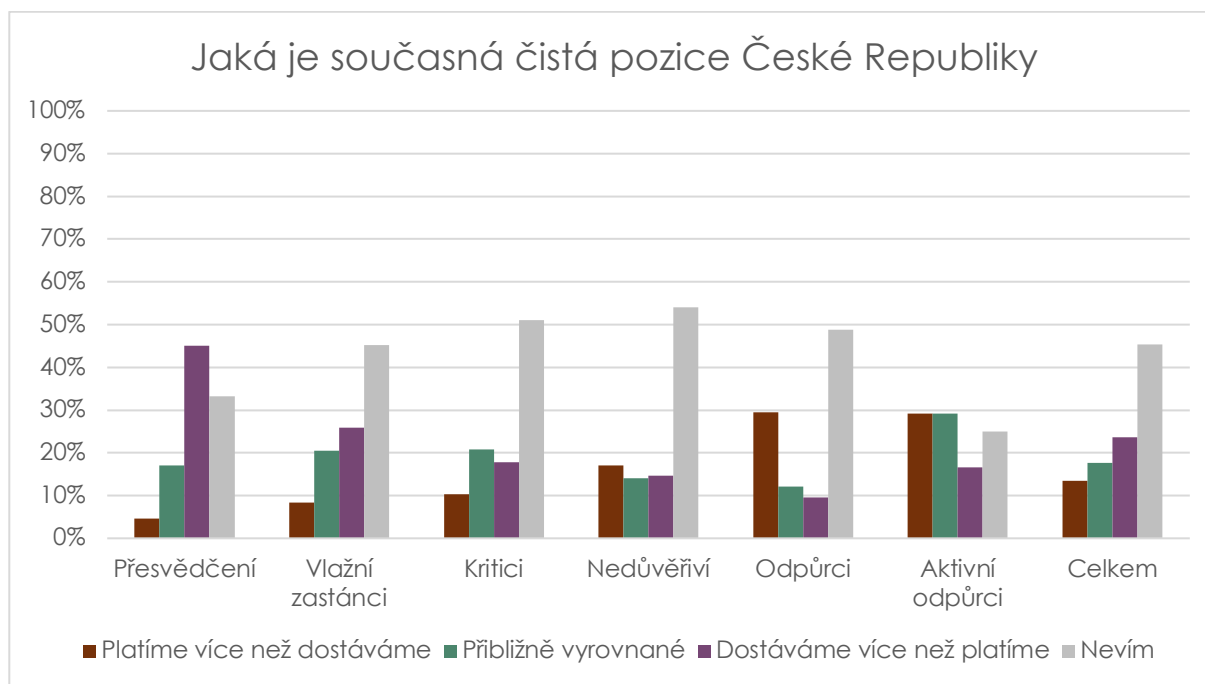
Vít Havelka

- Na začátku května 2018 představila Evropská komise návrh nového víceletého finančního rámce 2021–27. Od té doby členské státy EU a Evropský parlament intenzivně vyjednávaly o každém aspektu návrhu Komise, aniž by dosáhly jakékoliv dohody. V důsledku toho se rozhovory protáhnou do roku 2020 a pravděpodobně budou ukončeny nejdříve v létě 2020 během německého předsednictví Evropské rady.
- Institut pro evropskou politiku EUROPEUM publikoval několik dokumentů zabývajících se jednáním o víceletém finančním rámci z české perspektivy, vysvětlující zejména politickou úroveň a ekonomické zdůvodnění české pozice. Člámkům však doposud chyběl především aspekt vnímání tohoto tématu širokou veřejností, které je často hlavním určujícím faktorem pro oficiální názor českých vládnoucích stran. Následující článek má tedy čtenáři poskytnout pochopení toho, co si obyčejní Češi myslí o jednáních o víceletém finančním rámci a co by se mělo financovat z rozpočtu EU. Text je převážně založen na standardním průzkumu veřejného mínění, který provedla agentura STEM ve spolupráci s Institutem pro evropskou politiku EUROPEUM v říjnu 2019. Vzorek sestával z 1002 respondentů, kteří kombinovali dotazování PAPI a CAPI. Kvantitativní výzkum byl doplněn kvalitativním dotazováním formou ohniskových skupin prováděných začátkem listopadu 2019.
- V neposlední řadě je důležité zmínit, že článek bude pracovat se segmentací společnosti, kterou vytvořila agentura STEM během společného výzkumu STEM a Behavio Labs ve spolupráci s EUROPEUM na začátku roku 2019. Chcete-li se dozvědět více o jednotlivých skupinách obyvatelstva, navštivte následující [web](#).

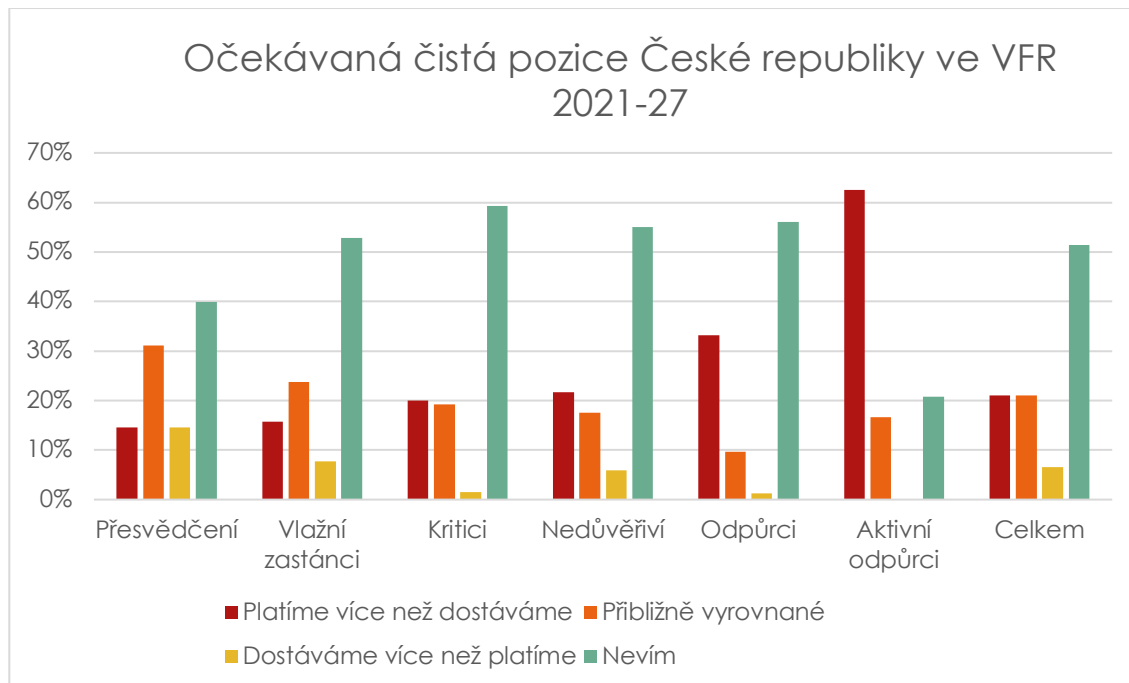
Obecné vnímání a solidarita

Před vysvětlením toho, co by měla EU financovat, je nutné zmínit pár obecných informací. Zprvč česká populace obecně nesleduje vyjednávání, nezajímá ji rozpočet EU a ani neví, co EU financuje. Jsou také zmateni v čisté české pozici s ohledem na rozpočet EU – pouze 24 % Čechů si myslí, že Česká republika dostává více, než zaplatí, 18 % je přesvědčeno, že česká pozice je vyrovnaná a překvapivě 13 % se domnívá, že Česká republika je čistý přispěvatel do rozpočtu EU. Zbytek populace nemá žádnou představu, jakou pozici ČR má. Tato čísla jsou překvapující, protože veřejná debata je plná příběhů o tom, co fondy EU financují, a politici často hovoří v tom smyslu, že členství v EU je díky české čisté pozici ziskové. Zdá se tedy, že „znalost“ české pozice ohledně rozpočtu EU vychází spíše z celkového vnímání EU než objektivních faktů. Platí, že čím více je někdo euroskeptický, tím více má tendenci si myslet, že Česká republika přispívá do rozpočtu EU více, než dostává (Graf 1).

Totéž platí pro víceletý finanční rámec po roce 2020. Platí však, že česká společnost je zároveň vůči své čisté pozici skeptičtější než v případě současného období. Pouze 7 % respondentů si myslí, že Česká republika dostane více, než bude platit, 21 % je přesvědčeno, že zaplatí více než obdrží, 21 % očekává vyrovnanou čistou pozici. Zbytek, tedy 51 % nemá žádnou konkrétní představu (viz obrázek 2). Tato čísla jsou zajímavá nejen proto, že Česká republika vždy velmi profitovala z politiky soudržnosti, ale také kvůli všudypřítomné přítomnosti fondů EU v médiích. Otázkou je samozřejmě to, co se stane, jakmile se Česká republika skutečně stane čistým plátcem. V současnosti se zdá, že se vnímání nebude nijak měnit, nicméně je vysoce pravděpodobné, že euroskeptici toto téma časem zvednou a potencionálně dále zhorší vnímání EU v České republice. Česká čistá pozice v současné době v české společnosti není zásadní téma, nicméně v budoucnu se to může snadno změnit.

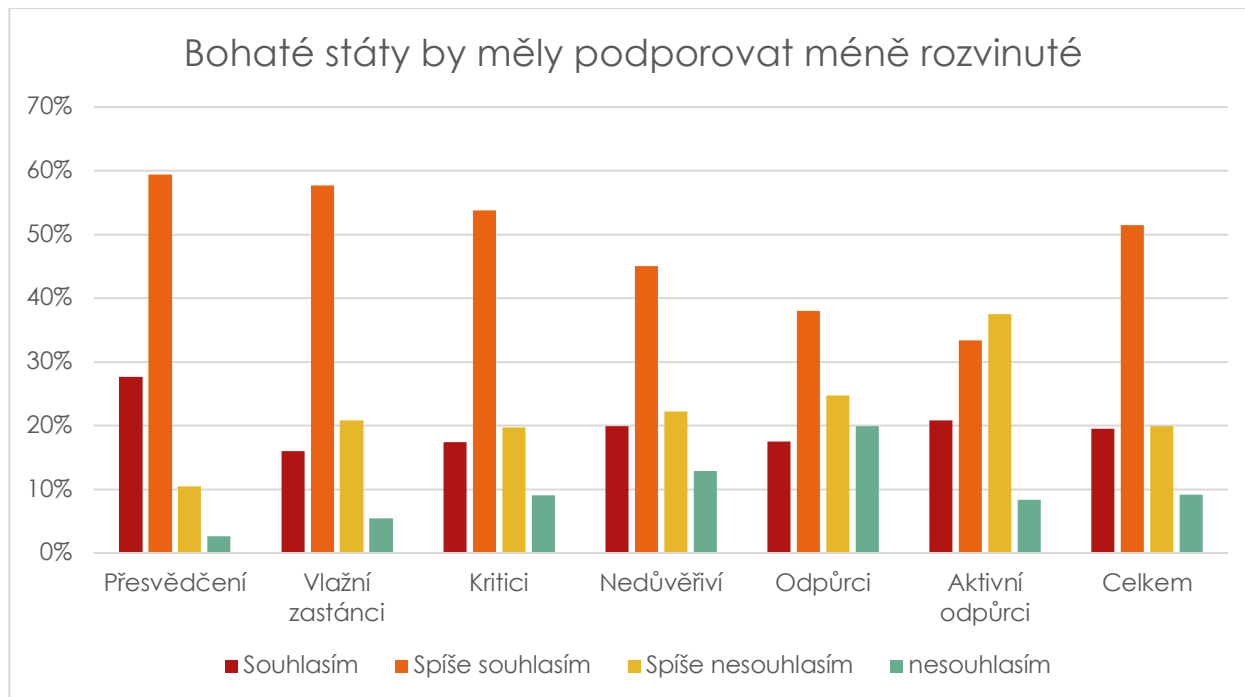
GRAF 1; JAKÁ JE SOUČASNÁ ČISTÁ POZICE ČESKÉ REPUBLIKY V SOUČASNÉM EVROPSKÉM ROZPOČTU?

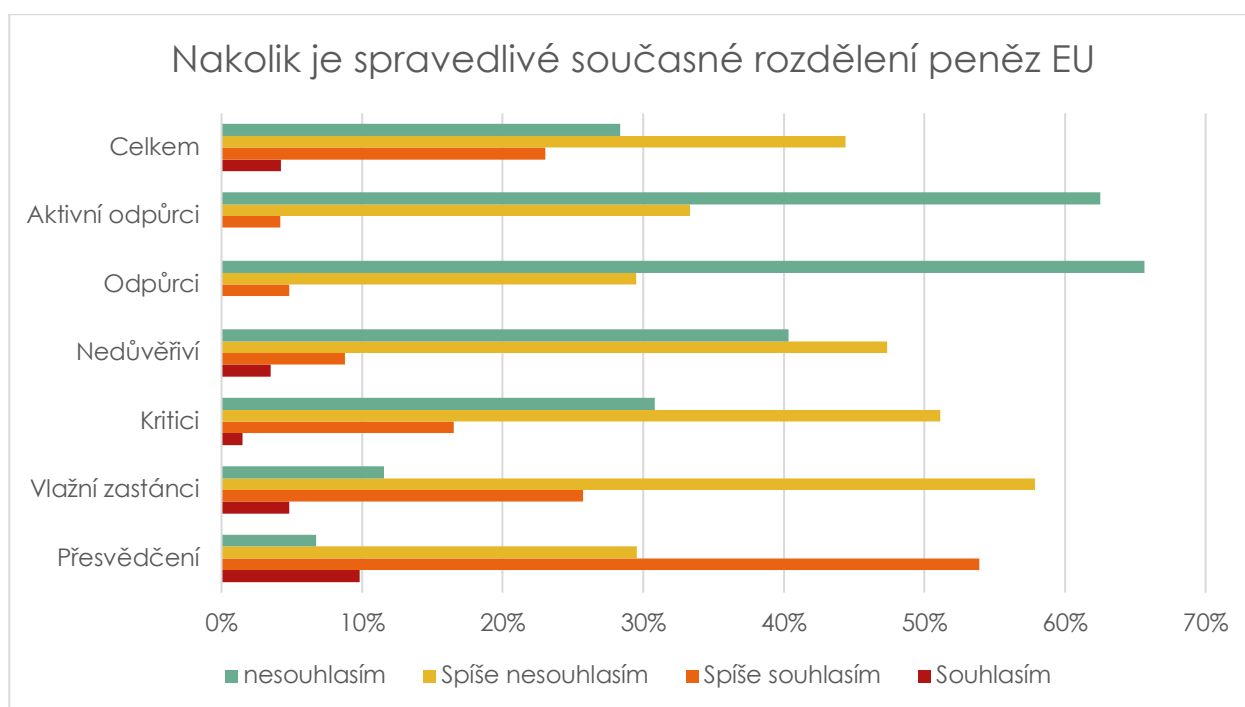
GRAF 2; JAKOU ČISTOU POZICI BUDE MÍT ČESKÁ REPUBLIKA V NOVÉM EVROPSKÉM ROZPOČTU?

Důležité je také zmínit, že v budoucnosti bude třeba zapracovat na přijatelnosti konceptu solidarity v rámci české společnosti. Česká republika je v současné době čistým příjemcem z rozpočtu EU, tedy něco, co by se v budoucnu mohlo snadno změnit. Současně lze říci, že české chápání solidarity není v nyní příliš rozvinuté. Češi obecně uznávají, že by měla existovat solidarita bohatších států s chudšími (viz graf 3). Současný redistribuční systém však není vnímán jako spravedlivý (viz graf 4) a Česká republika by neměla v budoucnu dostávat méně peněz, ačkoliv bohatne (graf 5). To velmi dobře odráží český utilitární postoj k EU – solidarita funguje pouze tehdy, když někdo podporuje Čechy, ale již nikoliv v případě, že jsou Češi žádáni o pomoc. Tato situace se může v budoucnu samozřejmě změnit. Tím, jak Češi budou bohatnou a budou to cítit ve svých peněženkách, může dojít ke změně priorit. Do té doby ale nelze očekávat, že by Češi byli ochotni převzít více zodpovědnosti.

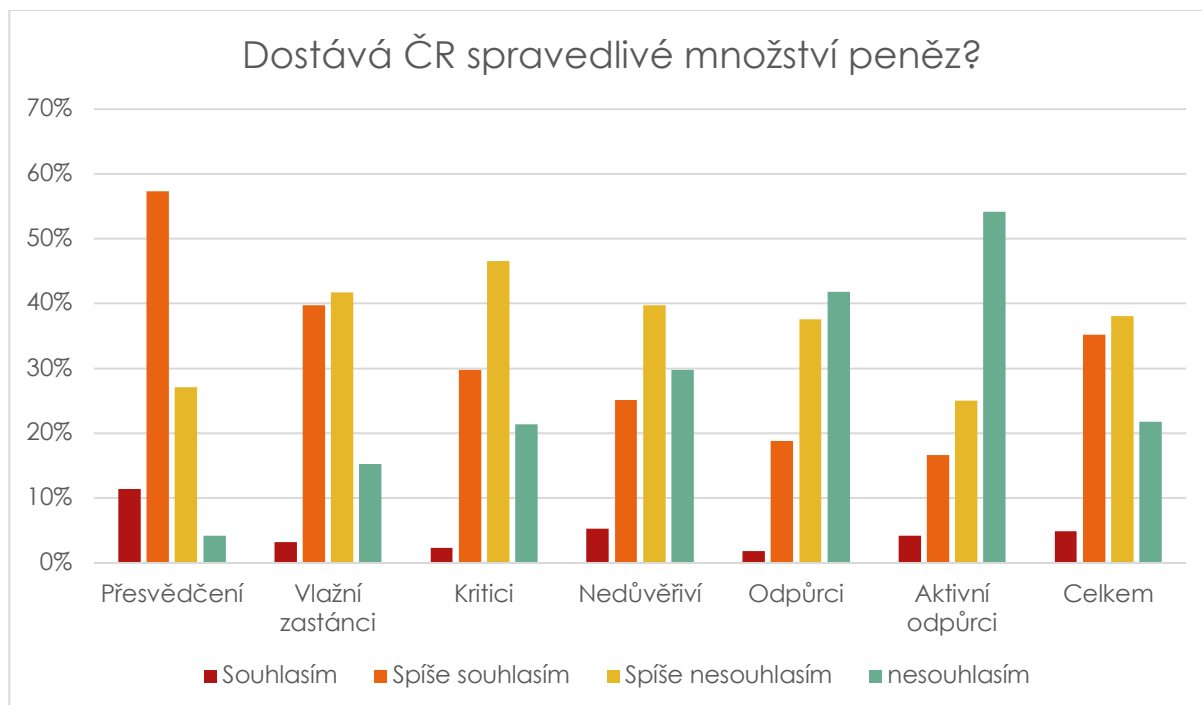
České vize pro Evropu, evropské vize pro Česko
Czech Visions for Europe, European Visions for the Czechs

GRAF 3; JE SPRÁVEDLIVÉ, ŽE BOHATÉ STÁTY PODPORUJÍ MÉNĚ ROZVINUTÉ?

GRAF 4; VĚŘÍTE, ŽE PENÍZE Z EVROPSKÝCH FONDŮ JSOU V SOUČASNÉ DOBĚ SPRÁVEDLIVĚ ROZDĚLOVÁNY?

GRAF 5; JE SPRAVEDLIVÉ, ŽE ČESKÁ REPUBLIKA BUDE DOSTÁVAT MÉNĚ PENĚŽ Z EU, I KDYŽ RELATIVNĚ VŮČI PRŮMĚRU EU ZBOHATLA?

Vzhledem k výše zmíněným zjištěním je dobré zaspokulovat nad tím, jak historicky mohli Češi interpretovat jejich integraci do evropských struktur a vývoj po roce 1989. Zdá se, že ekonomický růst za posledních 15 let nebyl vnímán jako něco, co bylo způsobeno členstvím v EU nebo přímými zahraničními investicemi, ale jako výsledek české tvrdé práce a odříkání. Evropské fondy a evropská solidarita měly malý vliv na celkovou ekonomickou výkonnost ČR a šlo spíše o pouhou kompenzaci vykořisťování levné české práce a odlivu kapitálu. Proto byla politika soudržnosti vnímána spíše jako úplatek za to, Češi umožňují vstup cizího kapitálu do země, než že by vzbudila pocit vděčnosti. Z tohoto hlediska se Češi cítí nikomu zavázání a nechápou, proč zrovna oni by měli být s někým solidární.

Priority

Češi obecně mají tendenci podporovat tradiční politiky EU. Jak ukazuje tabulka 1, naprostá většina českých občanů považuje rozvoj infrastruktury, ochranu životního prostředí a společnou zemědělskou politiku za priority financovanou,

kteřá by měla být financovaná z rozpočtu EU. Zajímavé je, že třetí nejoblíbenější oblastí jsou investice do sociálních služeb, které se však liší v různých skupinách české společnosti. Na rozdíl od ostatních výše uvedených oblastí prioritizace investic do sociálních služeb vyrovnaná v rámci jednotlivých segmentů společnosti - čím více je člověk euroskeptický, tím více si myslí, že by sociální služby měly být financovány EU. To může být důsledkem sociálně-demografických charakteristik sociálních skupin. Obecně skupiny s vyšším vzděláním a skupiny s vyššími příjmy mají tendenci více podporovat české členství v EU.

Nové priority definované Evropskou komisí pak buď nemají velkou podporu, nebo jsou Češi přímo proti nim (viz tabulka 2). Investice do výzkumu a vývoje v oblasti špičkových technologií, podpora firem při přechodu na nové technologie (63 % považuje za prioritu) a digitalizace (38 % označuje za prioritu) jsou přijímány, ale nepatří do nejdůležitějších rozpočtových položek. Zajímavé je, že česká společnost by byla také ochotna přispět ke společné ochraně hranic EU a financování evropské pohraniční stráže, což lze určitě vnímat jako důsledek stále převládajících

protiimigrační postojů, které vznikly během poslední Schengenské krize.

Pokud jde o hlavní prioritu existující Evropské komise – přechod na nízkouhlíkovou ekonomiku - považují Češi tuto politiku za přijatelnou, nikoli však za prioritu. To je v rozporu názorem na ochranu životního prostředí, kterou většina respondentů označila za prioritu. Důvodem je to, že Češi vnímají „ochranu životního prostředí“ pouze jako ochranu české přírody nebo nápravu chyb komunistů. Zřejmé projevy změny klimatu, jako je sucho či kůrovcová kalamita, podle nich nesouvisí se změnou klimatu ale problémy kultivace krajiny. Zadrhé jsou čeští občané velmi skeptičtí ve schopnosti EU ovlivnit celosvětové emise CO₂. Tvrdí, že přechod na nízkouhlíkové hospodářství by byl pravděpodobně příliš nákladný a nepřinesl by žádoucí účinky, protože Evropa sama produkuje pouze 9 % světových emisí CO₂, tj. takzvaný argument „a co Čína?“. Celkově lze obecný sentiment shrnout do výroku „nevadí nám snižování emisí CO₂, pokud přechod zaplatí někdo jiný“.

V neposlední řadě je důležité upozornit na „řešení zdrojů migrace“ a „ochranu hranic“. Tyto dvě oblasti velmi dobře ilustrují celkový přístup Čechů k řešení globálních problémů. Jelikož jsou Češi obecně velmi skeptičtí s ohledem na svůj vliv, nevěří, že by jejich jednání mohlo vést k výrazným zlepšením. Výsledkem je strkání hlavy do písku – lépe se izolovat od vnějšího světa, než aktivně řešit společné problémy. Je zřejmé, že vytvoření společné evropské pohraniční stráže má docela velkou podporu, ale „rozvojová pomoc migrujícím zdrojovým zemím“ je považována za něco, co by nemělo získat finanční podporu EU. Tedy řešení migrace spočívá v izolaci a ochraně, nikoli řešení jejich příčin.

Co by si z toho měli odnést policy makeři?

Češi si myslí, že by EU měla především podporovat tradiční politiky EU. „Nové priority“ jsou přijímány, ale není to nic, z čeho by česká populace byla nadšená. Otázkou je, zda tato očekávání jsou výsledkem zásadního odporu proti Unii zaměřující se na obranu a ochranu hranic, nebo tím, že

Češi prostě nechápu, proč by se EU měla pustit do nových oblastí politiky. Na základě předchozích průzkumů zaměřujících se výhradně na to, co by EU měla v ideálním případě dělat (tj. nikoliv na to, co by měla platit), lze říci, že Češi jsou otevření představě, aby se EU více zapojila do oblastí obrany, bezpečnosti a ochrany současného životního standardu. Data ukázala, že Češi hledají především někoho, kdo by je chránil před problémy způsobenými globalizovaným světem a zhoršujícím se bezpečnostním prostředím. V současnosti ale existuje mezera ve vnímání toho, co si Češi myslí, že by EU měla dělat, a tím, co věří, že by měla financovat. Tuto nejednoznačnost je třeba řešit, a proto bude muset česká politická elita investovat více energie do vysvětlení toho, proč se EU chce zaměřit na nové oblasti a proč by měla Česká republika něco takového podporovat. Platí totiž, že česká populace obvykle přejímá své názory na základě převládajícího politického diskurzu. Politici tak hrají klíčovou roli v tom, jak Češi chápou vývoj na evropské úrovni.

Zadrhé lze říci, že největší výzvou pro policy makery bude propojení ochrany životního prostředí s bojem proti globálnímu oteplování a snižováním emisí CO₂. Toto téma získá v budoucnu ještě větší význam s tím, jak Evropská komise představila novou Zelenou dohodu a členské státy EU se rozhodly stát klimaticky neutrálními do roku 2050. Česká republika bude muset respektovat celkové plány na přeměnu energetiky a investovat do obnovitelných zdrojů. Problém je ale v tom, že Češi v současnosti ignorují dopady změny klimatu na své životní prostředí. Nezdá se, že nedávná sucho mohou souviset s globálním oteplováním. A když to chápou, stále nevěří, že by mohli zvrátit zvyšování globálních emisí CO₂. Za druhé, výše uvedená data ukázala, že Češi by neprotestovali proti rozpočtu EU, který by podporoval přechod na nízkouhlíkové zdroje energie. To však neznamená, že by byli ochotni nést náklady na takovouto tranzici. Celkově lze český postoj považovat za podpůrný, ale jen za předpokladu, že přechod zaplatí ostatní. To vede k mému hlavnímu argumentu – že změna klimatu je potenciálně podobně výbušným tématem jako byla Schengenská krize. Vzhledem k tomu, že boj proti změně klimatu je v současné době podporován především v západní Evropě, a pokud by byla politika Unie chápána jako příčina budoucích ekonomických turbulencí, může to vést

k nové roztržce mezi Západem a Východem. Češi nemají příliš problém s investicemi do snižování CO₂, ale jejich tolerance se může velmi rychle vytratit, pokud pocítí ekonomický dopad přechodu nebo jiného hospodářského útlumu na své peněženice. Plánům snižování CO₂ lze totiž připisovat i problémy spojené s automatizací a digitalizací průmyslu. Proto se čeští policy makeři a politici musí zaměřit na klimatickou politiku, vysvětlit obyvatelstvu, proč EU a Česká republika podstupují určité kroky, a striktně oddělit strukturální změny způsobené novými technologiemi od důsledků boje proti globálnímu oteplování.

Nakonec by bylo dobré, kdyby čeští policy makeři přehodnotili svůj přístup k prezentaci evropských fondů. Vzhledem k tomu, že Česká republika roste z hlediska PPP HDP, pomalu ztrácí své významné místo jako jeden z největších příjemců rozpočtu EU. Dojde k tak k situaci, kdy se Češi stanou čistými plátcí do rozpočtu EU, což jistě otevře opět diskusi o důvodech členství v EU. Výhodou je, že Česká republika nebude čistým plátcem minimálně do roku 2028, což znamená, že političtí stratégové stále mají čas přemýšlet, jaký by měly s nastalou situací naložit. Měly by ale zahájit interní diskusi o tomto problému včetně úvah o nahrazení evropské politiky soudržnosti nějakou formou národní politiky. Lze totiž předpokládat, že regionální rozdíly v ekonomické výkonnosti přetrvávají i následujících 10 let, což bude vyžadovat nějakou formu systému přerozdělování.

Tento projekt byl realizován za finanční podpory Evropské unie. Za obsah publikací odpovídá výlučně autor. Publikace nereprezentují názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejich obsahem.

The project was supported by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic in the framework of public diplomacy projects within Czech foreign policy and international relations

Spolufinancováno v rámci
programu Evropské unie
„Evropa pro občany“

Ministry of Foreign Affairs
of the Czech Republic

České vize pro Evropu, evropské vize pro Česko
Czech Visions for Europe, European Visions for the Czechs

Priority	Přesvědčení	Vlažní zastánci	Kritici	Nedůvěřiví	Odpůrci	Aktivní odpůrci	Celkem
Rozvoj celostátní dopravy – silnice, dálnice, železnice	71%	70%	75%	76%	67%	65%	75%
Ochrana a zlepšování životního prostředí, tj. vody, půdy	63%	64%	63%	53%	65%	64%	75%
Sociální služby, péče o sociálně potřebné	57%	38%	56%	61%	61%	72%	42%
Podpora zemědělců a zemědělské výroby	51%	43%	51%	62%	43%	59%	46%
Podpora výzkumu a vývoje	49%	60%	51%	53%	41%	34%	63%
Společná ochrana hranice a evropská pohraniční stráž (Frontex)	37%	34%	37%	41%	30%	40%	46%
Boj proti změnám klimatu a omezování emisí CO2	30%	37%	26%	25%	35%	31%	21%
Podpora firem v zavádění nových technologií a při modernizaci	27%	32%	29%	33%	20%	18%	38%
Podpora studia a stáží v zahraničí (například Erasmus+)	21%	30%	21%	16%	23%	14%	17%
Řešení problémů spojených s příchodem cizinců a migrantů	21%	17%	23%	17%	24%	20%	21%
Společné financování mírových misí v zahraničí	9%	12%	8%	7%	11%	7%	4%
Vysílání evropských družic a evropský vesmírný program	6%	6%	5%	5%	8%	7%	8%
Podpora rozvojové pomoci zemím třetího světa	6%	9%	5%	3%	8%	4%	4%

České vize pro Evropu, evropské vize pro Česko
Czech Visions for Europe, European Visions for the Czechs

Odmítané oblasti	Přesvědčení	Vlažní zastánci	Kritici	Nedůvěřiví	Odpůrci	Aktivní odpůrci	Celkem
Společné financování mírových misí v zahraničí a společný vývoj a nákup zbraní	49%	37%	41%	57%	49%	71%	63%
Vysílání evropských družic a evropský vesmírný program	41%	29%	40%	42%	40%	55%	63%
Podpora rozvojové pomoci zemím třetího světa	39%	25%	34%	44%	38%	60%	63%
Řešení problémů spojených s příchodem cizinců a migrantů	39%	32%	33%	40%	42%	50%	58%
Podpora studia a stáží v zahraničí (např. Erasmus+)	16%	12%	12%	14%	18%	23%	46%
Podpora firem v zavádění nových technologií a při modernizaci	15%	8%	16%	11%	17%	18%	25%
Sociální služby, péče o sociálně potřebné	13%	18%	13%	10%	12%	8%	29%
Boj proti změnám klimatu a omezování emisí CO2	13%	9%	12%	14%	11%	16%	29%
Společná ochrana hranic a evropská pohraniční stráž (Frontex)	11%	11%	10%	13%	12%	10%	17%
Podpora zemědělců a zemědělské výroby	9%	12%	9%	8%	8%	5%	13%
Podpora výzkumu a vývoje	4%	2%	3%	2%	5%	10%	4%
Rozvoj celostátní dopravy – silnice, dálnice, železnice	3%	2%	3%	2%	2%	5%	
Ochrana a zlepšování životního prostředí, tj. vody, půdy	2%	2%	1%	2%	4%	1%	4%